

ימי אבל וצום

ארבעה ימי צום ואבל לאומי נקבעו על חורבן בית המקדש ועל היציאה לגלות. החשוב מכולם הוא **תשעה באב**, היום שבו נחרבו שני בתי המקדש. ביום זה קוראים את מגילת "איכה", מגילה הכתובה בתנ"ך, ב"כתובים". זו מגילת קינה על חורבן העיר, הפותחת במילים "איכה ישבה בדד העיר רבתי עם" (איכה = איך).

ימי האבל הנוספים הקשורים לחורבן בית המקדש הראשון הם: **עשרה בטבת**, היום שבו החל המצור על ירושלים. י"ז בתמוז, היום שבו הובקעה חומת העיר ירושלים, ו**צום גדליה**, החל ב-ג' בתשרי. גדליה בן אחיקם היה מנהיג שארית הפליטה לאחר החורבן, ומשנרצח עזבו את הארץ אחרוני היהודים.

חופה וקידושין

במעמד החתונה אנו משלבים שני טקסים בו זמנית. הטכס הראשון הוא הקידושין בו הופכים בני הזוג להיות מקושרים ומוכרים כאיש ואישה על פי חוק. את טקס הקידושין עורכים במעמד ציבורי מתחת לחופה (טלית או יריעת בד מעוטרת).

הטקס השני הוא טקס הנישואין שעניינו כניסת בני הזוג לבית המשותף החדש (בעבר הרחוק הפרידה שנה בין שני הטקסים וכיום שניהם נעשים תחת חופה אחת).

טבעת הנישואין מבטאת את הקשר והזיקה בין בני הזוג, והעמידה מתחת לחופה מבטאת את התקרה המשותפת המכנסת תחתיה את השניים. בתום הטקס החתן ובר כוס זכוכית כזכר לחורבן ירושלים. נהוג להזמין בני משפחה וחברים רבים לטקס החתונה כדי לשמח את החתן והכלה, ולקיים סעודה חגיגית בליווי ריקודים.

בית הכנסת ואביזריו

בית הכנסת הוא מקום כינוס הקהילה בו נערכות תפילות בציבור. התפילות הן: שחרית, מנחה וערבית, ובשבת נוספת תפילת מוסף. כיוון התפילה בבית הכנסת הוא כיוון הר הבית בירושלים. בקיר הפונה לכיוון התפילה ניצב ארון הקודש או היכל, ובו שמורים ספרי התורה הכתובים על קלף. במרכז אולם התפילה מצויה בימה או תיבה מוגבהת, שעליה מניחים את ספר התורה בעת הקריאה, ובבתי הכנסת של עדות המזרח זהו גם מקומו של החזן – שליח הציבור, מי שקורא את התפילות בקול או בניגון לפני קהל המתפללים. בשבתות ובחגים מוציאים את ספרי התורה מארון הקודש וקוראים בהם את פרשת השבוע.

"גמילות חסדים"

בשם זה מכנים את כלל המצוות המחייבות את האדם להיטיב עם הזולת ולהתחשב בצרכיו. במקומות רבים במקרא מודגשת החשיבות הרבה של מצוות שונות בין אדם לחברו (לדוגמה: שלושים ושש פעמים התורה מצווה על היחס הראוי כלפי הגר, היתום והאלמנה), וגם חז"ל הדגישו ביותר את חשיבות גמילות החסדים. במשנה נאמר "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (מסכת אבות). גמילות חסדים ניתן לקיים בשתי דרכים:

- א. צדקה: באמצעות מתן כסף, כמענק או כהלוואה ללא ריבית.
- ב. כעזרה רוחנית-נפשית לזולת שלא באמצעות מתן כסף (לדוגמה: הכנסת אורחים, ביקור חולים, לויית המת וניחום אבלים).

אַבְלוֹת

הָאָבֶל הוא האדם שמתו עליו אחד משבעת הקרובים: אב, אם, אח, אחות, בן או בת זוג, בן, בת. ההלכה היהודית קבעה מנהגי אַבְלוֹת הנוהגים בכל עדות ישראל. לאדם הנפטר עורכים לווייה, בה קוברים את המת, ואומרים גם תפילת "קדיש" לזכרו. תפילת הקדיש כתובה בארמית ותוכנה הוא "צידוק הדין", כלומר, קבלת המוות כחלק מהנהגת האל את העולם. לאחר הלווייה יושבים הקרובים "שבעה" – שבעה ימים בהם האבלים יושבים בבית, נמנעים מהנאות החיים, וחבריהם וקרוביהם באים לנחם אותם. מדי שנה, ביום השנה לפטירת המת, נהוג לעלות לקבר ולומר פרקי תהילים וקדיש לזכרו.

"ברית מילה"

ברית מילה זו המצווה הראשונה שנצטוו בה אברהם וזרעו (בראשית, פרק י"ז), והיא אות ברית בינם לבין ה'. בברית המילה כורתים את העורלה של תינוק זכר. אברהם נימול בגיל תשעים ותשע, ויצחק בנו היה הראשון שנימול בגיל שמונה ימים, וכך נוהגים עד היום. האדם המבצע את הברית נקרא מוהל. במהלך טקס ברית המילה נהוג להכריז על שם התינוק. נוכרי המבקש להתגייר חייב להימול.

הלכה

הלכות הם חוקים ותקנות שעל פיהם מצווה האדם לנהוג. בסיסה של ההלכה הם המצוות והאיסורים שנכתבו בתורה, אך חכמים ורבנים במרוצת הדורות פירשו והרחיבו את הציוויים כדי להתאימם לתנאי החיים המשתנים. ההלכות והדינים קובצו בידי חכמים לקבצים הלכתיים למיניהם. הקובץ הראשון הוא המשנה, שנערכה, לפי נושאים, על ידי ר' יהודה הנשיא בארץ ישראל בשנת 220 לספירה לערך. ספרי הלכה רבים נכתבו במרוצת הדורות. החשובים בהם:

א. הי"ד החזקה, שכתב הרמב"ם, קובץ בן 14 חלקים (14 = י"ד).

א. ב. "שולחן ערוך", קובץ בן 4 חלקים שכתב ר' יוסף קארו שחי במאה ה-16 בצפת.

על ה"שולחן" ערוך הוסיף הרמ"א (ר' משה איסרליש), שחי במאה ה-16,

את ההלכות הנהוגות באשכנז וכינה את חיבורו "המפה".

ג. קיימת ספרות ענפה של שאלות ותשובות בהלכה, כדי לענות על שאלות

שעולות עם השתנות הזמנים. ספרות זו נקראת ספרות שו"ת, והיא נמשכת עד ימינו אלה.

שלוש רגלים

המילה "רגלים" פירושה בלשון המקרא פעמים. שלושת המועדים שהתורה ציוותה עלות בהם לרגל לירושלים, לבית המקדש, הם חג הפסח, חג השבועות וחג הסוכות. את חג הפסח, חג המצות, חוגגים בט"ו בניסן. ערב החג הראשון הוא "ליל הסדר", בו קוראים ב"הגדה של פסח", אוכלים מצות ושותים ארבע כוסות יין. את חג הפסח חוגגים שבעה ימים.

חג השבועות, חג הביכורים, חל ב-ו' בסיון. לפי המסורת, מעמד הר סיני שבו ניתנו עשרת הדיברות חל בשבועות, לפיכך החג נקרא גם חג מתן תורה. מיום זה החלו בהבאת הביכורים למקדש מ"שבעת המינים" שהשתבחה בהם הארץ.

חג הסוכות, חל בט"ו בתשרי. בחג זה יושבים בסוכות לזכר הסוכות שעשו בני ישראל בשנות נדודיהם במדבר. נוטלים את ארבעת המינים (אתרוג, לולב, הדס וערבה) כסמל לאחדות ישראל. חג הסוכות נחוג במשך שבוע ולאחריו יש חג נוסף "שמיני עצרת" (כפי שהוא קרוי בתורה) שהוא, בארץ ישראל, גם חג שמחת תורה, שבו מסיימים את הקריאה בספר "דברים" ומתחילים בקריאה מחודשת ב"בראשית".

תנ"ך

אלה הם ראשי התיבות של תורה נביאים וכתובים. שמם של 24 כתבי הקודש, המקודשים על פי המסורת היהודית. חמשת חומשי התורה הם: בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים. בין ספרי הנביאים כלולים הספרים יהושע, שופטים ושמואל, ישעיהו וירמיהו, ובין ספרי הכתובים כלולים תהילים, וכן מגילת רות, מגילת אסתר ומגילת איכה. חמשת חומשי התורה מחולקים לפרשות. מדי שבת קוראים פרשה אחת הנקראת "פרשת השבוע", ולאחריה קוראים פרק מנביאים הנקרא "הפטרה".

תפילות וברכות

התפילה היא מרכז חייו הרוחניים של האדם המאמין בעמידתו לפני הבורא. חכמים תיקנו שלוש תפילות בבוקר – שחרית, ובשבת ובחגים גם מוסף, אחר הצהריים – מנחה, ובערב – ערבית. התפילות תוקנו כנגד הקורבנות שהוקרבו במקדש. ביום הכיפורים מתפללים אחרי תפילת מנחה את "תפילת נעילה". בבוקר ובערב קוראים את הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ולאחריו נאמרות תפילות על אהבת האל ושמירת מצוותיו. לאחר קריאת שמע מתפללים "תפילת שמונה עשרה" הכוללת 19 ברכות, נוסח של התקשרות נוספת אל הקב"ה הן ברכות. אדם הנהנה מהעולם מברך את האלוהים על כך. לפיכך, קיימות ברכות על אוכל ושתייה, על הנאה מריחות, ועוד. כמו כן מברכים ברכה לפני עשיית מצווה, דוגמה: ברכה על הדלקת נרות שבת.

כשרות

כשרות הוא מונח המצביע על מאכלים ומשקאות המותרים לאכילה ולשתייה לפי דיני ישראל. יש מאכלים האסורים לאכילה, כגון: בעלי חיים המוגדרים כאסורים (לדוגמה: חזיר או תנשמת). יש מאכלים המותרים לאכילה, אולם יש להכשירם לכך (למשל, באמצעות שחיטה כשרה), ויש מאכלים שמוותר לאוכלם, אך צירופם אסור, כגון בשר וחלב. מערכת שלימה הוקמה בכל קהילות ישראל כדי להשגיח שכל מוצרי המזון יוכנו על פי כללי הכשרות.

שבת

השבת הוא יום מנוחה וקדושה. ביום השבת האל שבת ממלאכתו בששת ימי בראשית. השביתה ממלאכה מבטאת את האמונה בבורא עולם, ששבת ביום השביעי מכל מלאכתו (בראשית, ב') ואת השוויון החברתי בין בני האדם, שכן המנוחה בשבת חלה גם על העבד, על האמה ועל הגר (ואפילו על בעלי החיים) (שמות י"ט, ט'). עם כניסת השבת מדליקות הנשים נרות שבת. בליל שבת ובבוקר יום השבת מקדשים את השבת בקידוש על היין. עם צאת השבת עורכים טקס "הבדלה", כדי לציין את המעבר מקודש לחול. הרעיון של יום השבת כיום מנוחה שבועי אומץ על ידי אומות העולם.

סידור ומחזור תפילה

אלה הם הספרים שבהם כתובות ומסודרות כל הברכות והתפילות שאדם יהודי אומר בימי חול, בשבתות ובחגים. הסידור כולל את תפילות היום-יום והשבתות, והמחזור כולל תפילות מיוחדות לימים הנוראים (ראש השנה ויום כיפור) ולשלושת הרגלים (פסח שבועות וסוכות). בסידור נמצאות גם התפילות והברכות הנאמרות באירועים הכרוכים במחזור החיים (ברית מילה, נישואין, לוויית המת ודומיהם). מכיוון שיש מנהגי תפילה שונים בעדות ישראל, קיימים נוסחי סידורים ומחזורים שונים. הסידור והמחזור הם בין הספרים הידועים והנדפסים ביותר בעם ישראל.

רב ורבנות

המונח רב משמש בשתי משמעויות: א. מנהיג של קהילה ב. תלמיד חכם, מורה לתלמידים. בראש כל קהילה יהודית, במהלך הדורות, עמד רב שעסק בהוראה, בקביעת הלכה, בשיפוט על פי דין תורה, בפיקוח על כשרות ובניהול ישיבות. במקומות מסוימים ייצג הרב את הקהילה בפני השלטונות. רב ממונה לתפקידו לאחר שעבר מבחני ידע בהלכה וקיבל "סמיכה" מרבנים, כדי שיוכל לפסוק הלכה ולהרביץ תורה.

בר ובת מצווה

בר היא מילה ארמית שפירושה בן. בנות בהגיען לגיל 12, ובנים בהגיעם לגיל 13, חוגגים את הגיעם לגיל מצוות. בגיל זה נחשבים הנערים והנערות לבוגרים, הם הופכים לחלק מהציבור, חייבים במצוות ואחראים למעשיהם. בכל קהילות ישראל בעולם מקובל לחגוג את יום הגיע הבן או הבת למצוות. אופי החגיגה משתנה ממקום למקום. יש המתרכזים בטקס עלייה

יום המלכת הימים נוראים

בשם זה מכונים הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים (מא' תשרי עד י' בתשרי). ימים אלה הם ימים של חשבון נפש, ושל בקשת סליחה וכפרה בעניינים שבין אדם לחברו, לפיכך הם נקראים "עשרת ימי תשובה".

ראש השנה : חל בימים א' וב' בתשרי. בימים אלה מרבים בתפילה ותוקעים בשופר. ראש השנה הוא חג תחילת השנה, היום שבו לפי המסורת היהודית נברא העולם, קב"ה למלך, ויום הדין לכל באי עולם.

יום הכיפורים: חל בי' בתשרי, הוא היום הקדוש ביותר בשנה, יום סליחה וכפרה על חטאים שבין אדם למקום (כלומר לאלוהים). ביום זה צמים כדי להינתק משגרת החיים ולהקדיש את כל כוחות הנפש כדי לכפר על החטאים ולשוב בתשובה. על עבירות שבין אדם לחברו חייב האדם לבקש מחילה מחברו ורק אחר כך מאלוהיו.